

ΤΑ ΦΙΔΙΑ

Τα φίδια ανήκουν στα σπονδυλωτά, και συγκεκριμένα στην κλάση των ερπετών, στην ίδια δηλαδή κλάση που ανήκουν μεταξύ άλλων οι σαύρες, οι χελώνες και οι κροκόδειλοι. Έχουν εξελιχθεί από τις αρχέγονες συγγενικές τους σαύρες, αναπτύσσοντας δικά τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, με κυριότερο την απουσία ποδιών.

Η κλάση των ερπετών περιλαμβάνει περισσότερες από 10 οικογένειες φιδιών με περισσότερα από 2.500 είδη. Απαντούν σε όλη την επικράτεια της γης εκτός των πολικών περιοχών και ορισμένων απομονωμένων νησιών όπως η Ιρλανδία και η Νέα Ζηλανδία.

Φυσικά Χαρακτηριστικά

Το σώμα των φιδιών είναι καλυμμένο από λείπια καμωμένα από κερατίνη. Τα λείπια αποτελούν το ξηρό, μαλακό εξωτερικό μέρος του δέρματος και η κύριά τους ιδιότητα είναι να αποτρέπουν την απώλεια νερού από το σώμα. Τα φίδια οφείλουν τους διάφορους χρωματισμούς τους σε χρωματοφόρα κύτταρα που βρίσκονται ακριβώς κάτω από τα λείπια. Οι διάφοροι χρωματισμοί των ειδών αποτελούν προσαρμογές στο περιβάλλον, αλλιά εξαρτώνται και από τη συμπεριφορά τους. Τα φίδια αποβάλλουν το εξωτερικό στρώμα του δέρματος, αντικαθιστώντας το με νέο και πιο υγιές στρώμα. Μερικά είδη φιδιών αλλιάζουν το δέρμα τους κάθε 20 μέρες, αλλιά τα περισσότερα είδη το κάνουν μια φορά το χρόνο.

Όπως όλα τα ερπετά, τα φίδια είναι ψυχρόαιμα, δηλαδή δεν μπορούν να ρυθμίσουν από μόνα τους τη θερμοκρασία του σώματός τους. Αντί αυτού, για να ζεστάνουν το κορμί τους, εκτίθενται στον ήλιο ή ρυθμίζουν τη θερμοκρασία του σώματός τους μέσω της συμπεριφοράς τους.

Ο σκελετός τους είναι πολύ ελαφρύς και πολύ ευέλικτος και αποτελείται από πολλούς σπονδύλους που ξεπερνούν τους 100, και σε μερικά είδη μπορεί να φτάσουν και τους 400. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο άνθρωπος έχει μόνο 32. Αυτό το χαρακτηριστικό τους, σε συνδυασμό με τους μύες που βρίσκονται μεταξύ των σπονδύλων, τα κάνει πολύ ευέλικτα ζώα.

Η ανατομία του κρανίου τους έχει παρόμοιες προσαρμογές. Τα οστά της σιαγόνας τους δεν είναι προσαρμοσμένα στο κρανίο, αλλιά συνδεδεμένα στο υπόλοιπο μέρος του κρανίου, με μύες και ελαστικούς ιστούς που βρίσκονται

μεταξύ τους. Αυτό επιτρέπει στα φίδια να τρώνε ζώα πολύ μεγαλύτερα από το κεφάλι τους. Έτσι τα πλείστα είδη όταν τρέφονται καταπίνουν τη λεία τους ολόκληρη αντί να την τεμαχίζουν δαγκώνοντάς την. Παρόλο που δεν είναι συχνό φαινόμενο μερικά φίδια όπως ο Αφρικανός Πύθωνας, παρατηρήθηκε να τρέφονται με ζώα τόσο μεγάλα όσο μια αντιλόπη ή μια μικρή αγελάδα.

Τα φίδια λαμβάνουν πληροφορίες για το περιβάλλον μέσω ενός αισθητήριου οργάνου που βρίσκεται στην οροφή του στόματός τους. Βγάζοντας σε συνεχή βάση τη γλώσσα έξω, συλλέγουν σωματίδια από τον αέρα και το έδαφος. Όταν η γλώσσα επιστρέφει πίσω στο στόμα, τα σωματίδια προσκολλούνται στο αισθητήριο όργανο το οποίο τα ανιχνεύει. Με αυτό τον τρόπο τα φίδια μπορούν να εντοπίσουν αποτελεσματικά όχι μόνο τη λεία τους, αλλιά και το ταίρι τους κατά την περίοδο της αναπαραγωγής.

Τα φίδια δεν φέρουν αυτιά, αλλιά μικρά οστείνα αισθητήρια όργανα στο κεφάλι, μέσω των οποίων λαμβάνουν τους ήχους. Είναι ικανά να ακούνε χαμηλής συχνότητας ήχους και να αισθάνονται δονήσεις οι οποίες ταξιδεύουν μέσω του εδάφους ή του νερού. Έκτος από ορισμένα είδη που ζουν στο χώμα, η πλειοψηφία των φιδιών έχει καλά αναπτυγμένη την αίσθηση της όρασης, και ειδικά για εντοπισμό κινούμενων αντικειμένων.

Ορισμένα είδη φιδιών φέρουν δηλητήριο που χρησιμοποιείται ως αμυντικός μηχανισμός, είτε ως μέσο συλλογής της λείας τους, με τη βοήθεια του οποίου και χωνεύεται πιο εύκολα, αφού ορισμένα δηλητήρια έχουν την ικανότητα να διασπούν τους ιστούς της λείας τους, ώστε να χωνεύεται πριν ακόμα φτάσει στο στομάχι.

Το δηλητήριο παράγεται σε μικρές σακούλες στο πάνω μέρος της σιαγόνας και περιέχει ένα συνδυασμό από δηλητηριώδεις ουσίες. Τα περισσότερα δηλητηριώδη φίδια δαγκώνουν τη λεία τους και περιμένουν να ενεργήσει το δηλητήριο και αφού την ακινητοποιήσουν ή την σκοτώσουν την καταπίνουν ολόκληρη.

Στην Κύπρο υπάρχουν 8 είδη φιδιών από τα οποία τα 3 είναι δηλητηριώδη, αλλιά μόνο το ένα είναι επικίνδυνο για τον άνθρωπο. Από τα 8 είδη έχουμε ένα ενδημικό είδος και ένα ενδημικό υποείδος.

Αξίζει να τονιστεί ότι τα φίδια παίζουν σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας στη φύση, γι’ αυτό υποχρέωση όλων μας είναι να τα προστατεύσουμε.

Μερικές από τις αιτίες που έχουν συντελήσει ώστε

ορισμένα είδη φιδιών στην Κύπρο να απειλούνται με εξαφάνιση είναι:

► **Η καταστροφή των βιοτόπων τους λόγω οικιστικής, τουριστικής ή άλλης ανάπτυξης.**

► **Η έντονη μηχανοποίηση της γεωργίας.**

► **Η βάνουση εξολόθρευσή τους λόγω του αδικαιολόγητου φόβου, της προκατάληψης και της άγνοιας που διακατέχει το κυπριακό κοινό γι’ αυτή την κατηγορία ζώων.**

► **Η ανεξέλεγκτη χρήση αγροχημικών και δηλητηριωδών ουσιών.**

Στη συνέχεια περιγράφονται τα οκτώ είδη φιδιών που βρίσκονται στον τόπο μας με γενικές πληροφορίες σχετικές με τη βιολογία του κάθε είδους:

Telescopus fallax – Ξυλόδροπος – Cat Snake

Περιγραφή: Έχει μήκος γύρω στο 1 μέτρο. Η κόρη του ματιού του είναι κάθετη και μεγαλώνει ανάλογα με την ένταση του φωτός.

Βιολογία: Ζει σε ζεστά, ξηρά, πετρώδη εδάφη. Κατά τη διάρκεια της ημέρας παραμένει σε σκιερά μέρη κάτω από μεγάλης πέτρες ή βράχους. Κυνηγά νωρίς το πρωί, αργά το απόγευμα αλλιά και κατά το βράδυ. Το διαιτολόγιο του αποτελείται βασικά από σαύρες. Τη λεία του την παραλύει ή την σκοτώνει, χρησιμοποιώντας το δηλητήριο που βρίσκεται στα πίσω δόντια της σιαγόνας του. Το δηλητήριο αυτό δεν είναι επικίνδυνο για τον άνθρωπο αλλιά μπορεί να σκοτώσει μια σαύρα σε 2-3 λεπτά. Όταν κινδυνεύει, κουλουριάζεται, συρρίζει δυνατά και προσπαθεί να δαγκώσει.

Macrovipera lebetina – Φίνα – Blunt-nosed Viper

Υπάρχουν 7 υποείδη του είδους *lebetina*, από τα οποία τα περισσότερα ζουν στην Ασία και στη Βόρεια Αφρική.

Περιγραφή: Μπορεί να φτάσει τα 2 μέτρα μήκος και τα 5 κιλά βάρος. Έχει ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό το τριγωνικό κεφάλι και την πολύ κοντή ουρά. Το αρσενικό είναι πάντα μικρότερο από το θηλυκό. Αρκετά κοινό είδος που απαντά

σε διάφορα περιβάλλοντα κυρίως σε πετρώδεις πηαγιές, σε θαμνώδεις ή σε ξηρές άγονες εκτάσεις.

Βιολογία: Τρέφεται κυρίως με τρωκτικά και πουλιά ενώ οι νεαρές φίνες με σαύρες. Παρά το μέγεθος και το βάρος της μπορεί να σκαφαλώνει σε δέντρα με ιδιαίτερη ευκολία. Ζευγαρώνει κατά την περίοδο Απριλίου-Μαΐου, και κατά το τέλος του καλοκαιριού το θηλυκό γεννά 15-20 αυγά, των οποίων η επώαση διαρκεί περίπου 40 ημέρες.

Λόγω της τοξικότητας του δηλητηρίου της θεωρείται το πιο επικίνδυνο φίδι του τόπου μας. Με το δάγκωμά της τα δόντια παραμένουν στους ιστούς του θύματός της, όπου με συνεχόμενες κινήσεις της σιαγόνας ελευθερώνουν αρκετή ποσότητα δηλητηρίου. Γενικά δεν είναι επιθετικό φίδι, αφού δεν επιτίθεται χωρίς να απειλείται. Αν απειληθεί όμως, συρρίζει δυνατά και η γρήγορη επιθετική του ικανότητα το κάνει επικίνδυνο.

Malpolon monspessulanus – Σαΐττα – Montpellier Snake

Περιγραφή: Το μήκος του μπορεί να φτάσει τα 2 μέτρα. Στο πίσω μέρος της πάνω σιαγόνας φέρει 2 μεγάλα δόντια με αδένα δηλητηρίου στη βάση τους.

Τα μεγάλα του μάτια είναι χαρακτηριστικό της καλής του όρασης, που είναι και η κύριά του αίσθηση.

Βιολογία: Τα φίδι αυτό συναντάται κυρίως σε ξηρές πετρώδεις περιοχές όπου αφθονούν οι σαύρες, οι οποίες αποτελούν το κυρίως διαιτολόγιό του. Εκτός από σαύρες, τρέφεται επίσης με αλλια φίδια και μικρά τρωκτικά, ενώ τα νεαρά τρέφονται με έντομα και κυρίως σκαθάρια. Γεννά κατά το τέλος Απριλίου 20 αυγά περίπου. Τοποθετεί τα αυγά σε ασφαλή ανοίγματα, σε στοίβες από πέτρες, ώστε να διατηρείται η υγρασία για την υγιή ανάπτυξη του εμβρύου.

Δεν είναι επικίνδυνο, και στην ανθρώπινη παρουσία, όπως

σχεδόν όλα τα φίδια, τρέπεται σε φυγή. Τα ζώα που προσβάλλονται από το δηλητηρίο του πεθαίνουν πολύ γρήγορα ενώ αν ο άνθρωπος δαγκωθεί, υποφέρει από δυσάρεστες συνέπειες, όπως οδυνηρό φούσκωμα και συγχρόνως βαρύ πονοκέφαλο.

Delichophis (Coluber) jugularis - Μαύρο φίδι (θερκό) – Large Whip Snake

Περιγραφή: Μπορεί να φτάσει τα 3 μέτρα μήκος και θεωρείται ως το μακρύτερο φίδι της Ευρώπης. Το χρώμα του μέχρι το 5^ο-6^ο έτος της ηλικίας του είναι κεραμιδί με σκούρες καφέ μικρές κηλίδες ενώ στη συνέχεια παίρνει το χαρακτηριστικό μαύρο χρώμα.

Βιολογία: Απαντά σε υψόμετρα μέχρι και 1 500 μέτρα. Αρκετά κοινό είδος που έχει ως κύριο βιότοπό του γεωργικές περιοχές, ανοικτές περιοχές με ομάδες από δέντρα ή θάμνους.

Έχει χοντρό, μυώδες κορμί, είναι πολύ ευκίνητο και έχει την ικανότητα να σκαρφαλώνει με ιδιαίτερη ευκολία.

Το διαιτολόγιό του περιλαμβάνει μικρά θηλαστικά, πουλιά, σαύρες ακόμα και άλλα φίδια. Μερικές φορές προτιμά και μεγάλα έντομα.

Κατά τον Ιούνιο-Ιούλιο το θηλυκό γεννά 6-18 αυγά μήκους 50mm. Τα νεαρά έχουν μήκος γύρω στα 28 cm και εκκολάπτονται στις αρχές Σεπτεμβρίου. Στην αρχή της ζωής τους τρέφονται με έντομα και νεαρές σαύρες.

Είναι τελείως ακίνδυνο, αν βρεθεί σε κίνδυνο ανασκάνει το κορμί του συρρίζοντας με πρόθεση να δαγκώσει. Το δάγκωμά του δεν είναι δηλητηριώδες αλλά μπορεί να είναι οδυνηρό λόγω των καμπυλωτών δοντιών του. Είναι εξαιρετικά ωφέλιμο είδος ειδικά για τη γεωργία, αφού τρέφεται κυρίως με τρωκτικά. Αξίζει να αναφερθεί ότι παλαιότερα οι γεωργοί αγόραζαν τα φίδια αυτά, για να τα μεταφέρουν στα χωράφια τους, για τον έλεγχο των τρωκτικών αλλήλ και των άλλων δηλητηριωδών φιδιών.

Heiropthis (Coluber) cypriensis – Κυπριακό φίδι – Cyprus Whip Snake

Περιγραφή: Έχει μήκος μέχρι και 115 cm. Έχει χρώμα γκριζοθαδί ή ανοικτό γκριζο μέχρι μαύρο με λεπτές άσπρες γραμμές μέχρι το πρώτο μισό του σώματος.

Βιολογία: Είναι ενδημικό είδος του νησιού μας και

συναντάται σε υψόμετρα μέχρι και 1 400 μέτρα. Υπάρχει κυρίως στα δάση Τροόδους, Πάφου και Μαχαιρά.

Τρέφεται με σαύρες, φίδια, βατράχους, τρωκτικά και έντομα.

Κινείται μέρα και νύκτα. Προτιμά υγρές περιοχές κοντά σε ρυάκια ή φράκτες, καθώς και σκιερές περιοχές που είναι καλυμμένες από θάμνους ή άλλη βλάστηση.

Είναι πολύ γρήγορο φίδι και πολύ καλός κολυμβητής αν και προτιμά να ζει στην ξηρά.

Είναι τελείως ακίνδυνο και στην ανθρώπινη παρουσία τρέπεται σε φυγή,

Natrix natrix cypriaca – Κυπριακό νερόφιδο - Grass Snake

Είναι ενδημικό υποείδος, πολύ σπάνιο στον τόπο μας, που κινδυνεύει με αφανισμό. Έχουν απομείνει μόνο μερικοί μικροί και οριακοί πληθυσμοί του είδους αυτού σε μερικές μόνο περιοχές της Κύπρου.

Περιγραφή: Το μήκος του σώματος του σπάνια ξεπερνά το 1 μέτρο, ενώ το θηλυκό είναι λίγο μεγαλύτερο από το αρσενικό. Μπορεί να το συναντήσει κανείς σε 3 χρωματισμούς. Ο πιο κοινός είναι γκριζος, ασπροκίτρινος μέχρι σκούρος καφέ, με στρογγυλές μαύρες βούλες ή γραμμές στο μέσο και στα πλαινια μέρη του σώματος.

Υπάρχουν ακόμα πολλή με μαύρο χρώμα ενώ άλλα με μαυροκαφέ χρώμα σημαδεμένα με μικρές φωτεινές κηλίδες.

Βιολογία: Τρέφεται κυρίως με βατράχους και μερικές φορές με ψάρια.

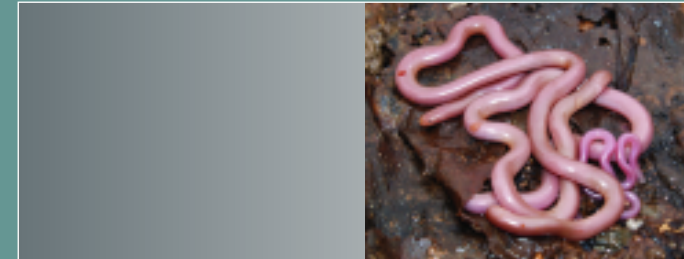
Γεννά 4-13 αυγά κατά την περίοδο Ιουλίου-Αυγούστου. Θεωρείται υδρόβιο, ημερόβιο φίδι που συναντάται σε ορισμένες υγρές περιοχές, ρυάκια και φράκτες του τόπου μας. Είναι άριστος κολυμβητής, καταδύεται εύκολα και κυνηγά κυρίως τη ρεΐα του μέσα στο νερό.

Δεν δαγκώνει ούτε έχει δηλητήριο, αλλά ως μέτρο άμυνας εκκρίνει δύσσομο υγρό από τους αδένες του.

Typhlops vermicularis – Ανήλιος - Worm Snake

Περιγραφή: Το μήκος του δεν ξεπερνά τα 35 εκ. Μοιάζει πολύ με γαιοσκώληκα με χρώμα γυαλιστερό καφέ.

Βιολογία: Δύσκολα μπορεί να το παρατηρήσει κανείς, αφού περνά το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στο έδαφος σε βαθιές σήραγγες που κατασκευάζει ή πιο αραιά κάτω από πέτρες. Τρέφεται σχεδόν αποκλειστικά με αυγά μυρμηγκιών και είναι εντελώς ακίνδυνο για τον άνθρωπο.

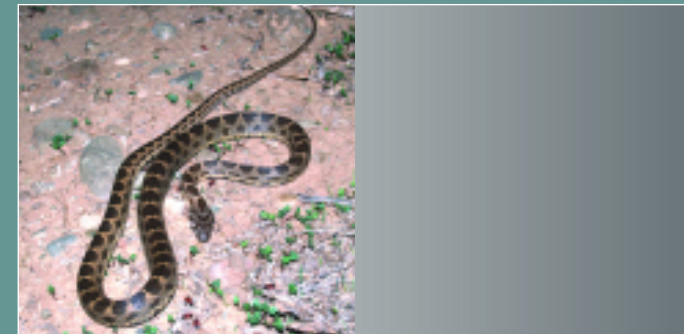
Coluber nummifer – Δρόπης - Coin Snake

Περιγραφή: Το μήκος του μπορεί να φτάσει το 1,5 μέτρο. Έχει χρώμα κιτρινωπό με γκριζοκαφέ μεγάλους ρόμβους κατά μήκος ολόκληρου του κορμιού του.

Βιολογία: Συναντάται σε όλα τα υψόμετρα, σε ανοικτές, δασώδεις καθώς και σε κατοικημένες περιοχές.

Τρέφεται κυρίως με μικρά θηλαστικά καθώς και με σαύρες.

Εάν νιώσει ότι απειλείται, συρρίζει δυνατά και δαγκώνει πολύ γρήγορα. Δεν είναι δηλητηριώδες και ούτε επικίνδυνο για τον άνθρωπο.

Φωτογραφίες: Χάρης Νικολάου

Γ.Τ.Π. 43/2012-5.000

Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών

Εκτύπωση: Zavallis Litho Ltd

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ,
ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
Τμήμα Δασών
www.moa.gov.cy/forest

Τα φίδια της Κύπρου

